

"תופרת אני ותופרת"

תפירת תוכנית לימודים לפי נושא,
לאור רפורמת המח"ר

הרצאה בכנס מורי ספרות בחמ"ד, אוניברסיטת בר אילן

הדס בן ארזה

סיון תשפ"ב | יוני 2022

ביום הארוך של השנה

ביום הארוך של השנה בא לך לומר חזר ושוב
החיים יפים. יפה לחיות.

והמלים מקפצות בגרונה ואינן תפצות לצאת.
מדוע מדוע?

האין זה הטוב בעולמות

ולו תלוי על בלימה

השמש עדין למעלה

והעשב למטה

ומתחת לעשב אדמה ואבן מעל האש

איזו שמחה שפה ולא הפוך

ותוכל אשכרה לאהב

גם אלים כמו עכבר מסתתר

אבל הנה המלים יוצאות מן החסום

ובגיל 94 אתה כותב, תבל על הזמן

שיר חדש, שיר של ירגזי

שיר הלל.

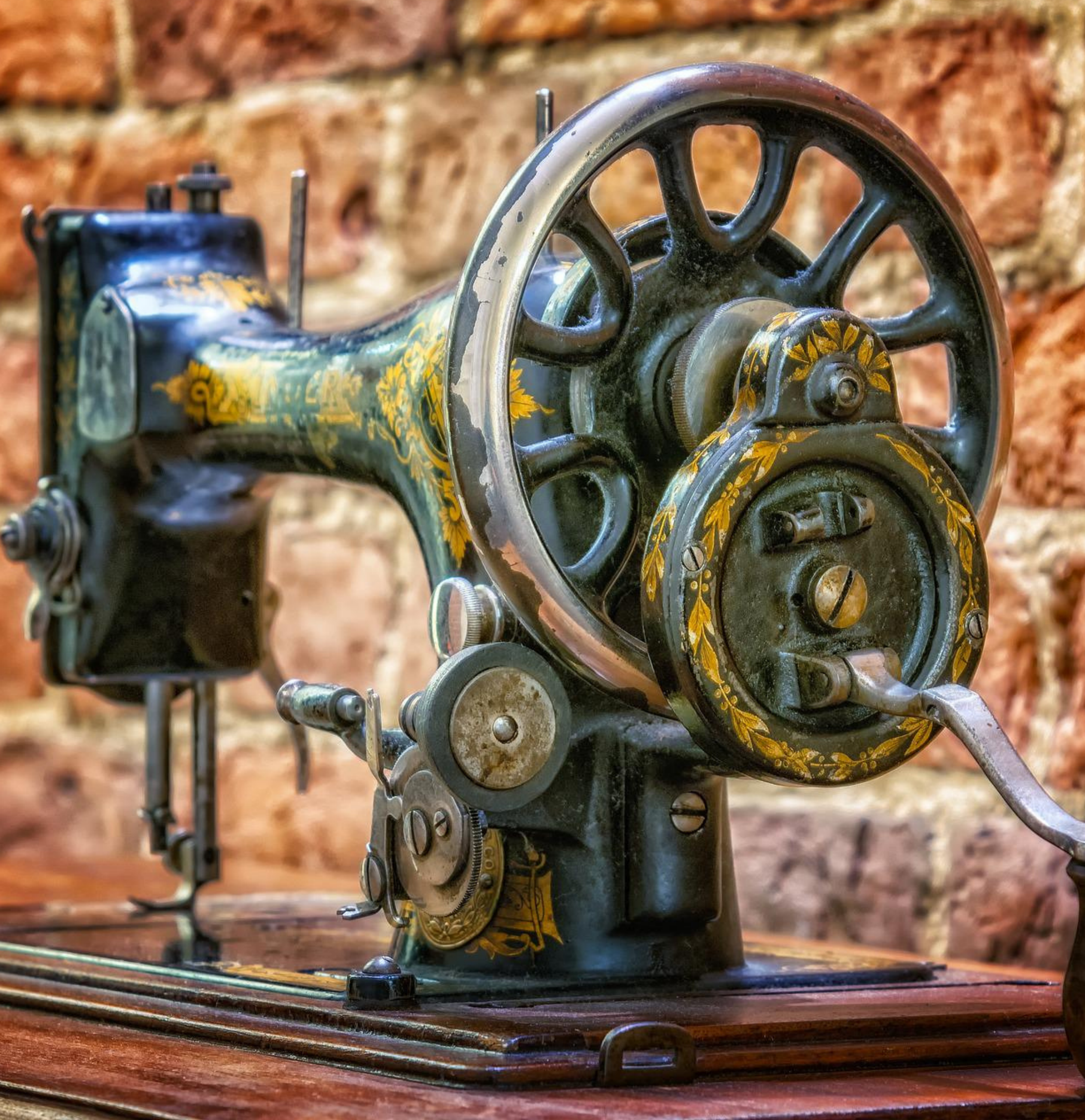

ז'אן-פרנסואה מילה

אלברט אנקר

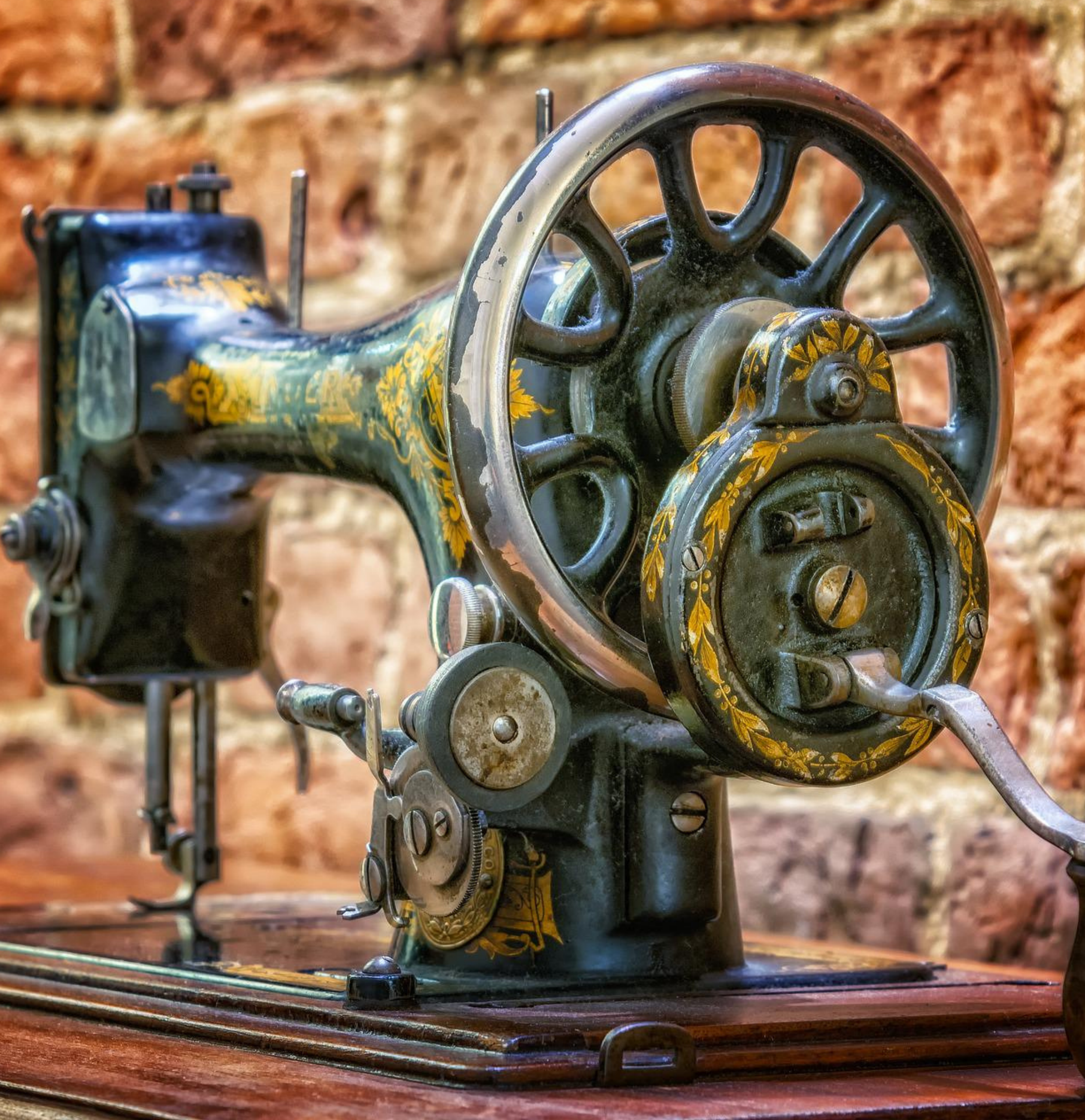

הרפורמה מאפשרת לנו:

בחירה

והבחירה מאפשרת לנו:

- * רלוונטיות וחיבור - שלנו
ושל התלמידים
- * מעבר מרצף של שיעורים
ליחידות הוראה סביב נושא

למה לשים לב ומאיפה להתחיל?

שלב א': מיפוי היצירות

*יצירות שאני אוהב/ת

*יצירות שמתאימות לתמידים ולתמידות שלי

*יצירות שכבר לימדתי או חדשות

*האם יש חומר נגיש על היצירה

שלב ב': ארגון היצירות

*לנסות לארגן שני מקבצים של יחידות הוראה

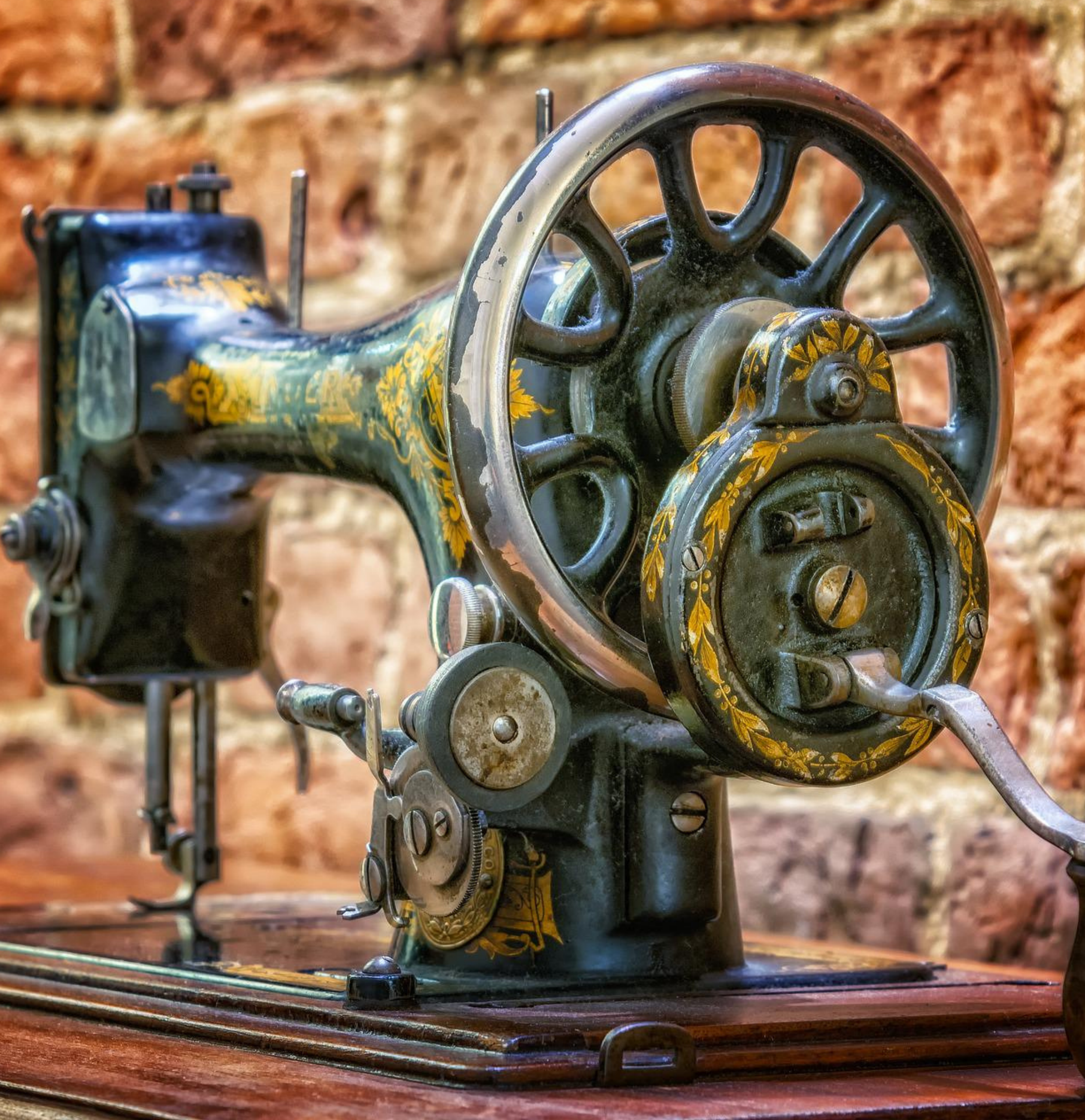
סביב נושא

*נוח להתחיל מהשירה המודרנית

שלב ג': חיבורים נוספים

הקאת עולמות נוספים לתוך השיעור

חיבור עם גורמים נוספים בקה"ס

לדוגמה:

שואה

שני שירי שואה
סיפור קצר: יד ושם/ עד שיצבור כל המשמר
כאן/ המצור
מחזה: ילדי הברז

אדם מול אלוהים

שני שירים מודרניים
שירת ימה"ב: שפל רוח/ בכל לבי אמת ידעתי
בארם תצדני
שירת ביאליק: לבדי
סיפור קצר: שברי לוחות
סיפור חסידי: האוצר מתחת לגשר

הצעה ראשונה: "מה זאת אהבה"?

*מעשה חכמים: האשה (הזוג) מצידון

*מחלה: בית בוקות

*סיפור קצר: אוולין בואטל

*עגנון: תהילה (?)

*ביאליק: הכניסני תחת כנפך

*שירה מודרנית:

ניגון עתיק/אלתרמן

איזון עדין/סיון הר שפי או שמואלצ'דה

נחון עתיק נע אלתרמן

אם תרדנה בליל דמעותיך,

שמחתי לך אבעיר כצור תבן.

אם תרחפנה מקר עצמותיך,

אכסד ואשכב על אבן.

אם תאמרי אל מחול לרדת,

על אחרון מיתרי אנגן לך.

אם תחסר לך מתנת הלדת,

את חיי ומותי אתן לך.

ואם לחם תאבי או יין,

מן הבית אצא כפוף שכם

ואמכר את עיני השתים

ואביא לך גם יין גם לחם.

אך אם פעם תהיי צוחקת

בלעדי במסבת מרעיך,

תעבר קנאתי שותקת

ותשרף את ביתך עליך.

שימני כחותם על לבך כחותם על זרועך
כי עזה כמות אהבה קשה כשאול קנאה
רשפיה רשפי אש שלהבתיה.

מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה
ונהרות לא ישטפוה אם יתן איש את כל
הון ביתו באהבה בוז יבוזו לו.

(שיר השירים ח, ו-ז)

הצעה למתנדט שאילת שאלות ("כל התלמידים, כל הזמן." גלי תיבון)

שלב א':

* התלמידים כותבים שתי שאלות שיש עליהן תשובה בטקסט
* מסתובבים בכיתה, שואלים שני תלמידים ונשאלים על ידם

שלב ב':

* התלמידים כותבים שתי שאלות שאין עליהן תשובה בטקסט
* מסתובבים בכיתה, שואלים שני תלמידים ונשאלים על ידם,
כותבים את התשובות בדף

שלב ג':

* שיתוף במליאה בשאלות ובתובנות

הצעה למתנדט שאילת שאלות ("כל התלמידים, כל הזמן." גלי תיבון)

שאלות לדוגמה, שעלו בכיתה שלי:

*למה השיר נקרא "ניגון עתיק"?

*מה סוג הקשר בין בני הזוג?

*איך אפשר להסביר את ההתנהגות שלו בסוף השיר? הרי

הוא מוכן לעשות הכל למענה?

*למה הבחירה דווקא בדימוי של הבשרת צרור התבן?

*האם הקנאה שלו נובעת מפחד או מאהבה?

*האם היתה שם אהבה אי פעם?

*האם זו בכלל אהבה?

*למה הוא כל כך מסור לה כשהיא לא עושה כלום בשבילו?

גודל האהבה / לי עברון

לא טוב שתהיה האהבה

גדולה מהחיים

עדיפה אהבה בגדל החיים

שכשיתנשקו האהבה והחיים

אף אחד מהם לא יצטרך להתכופף מאד

עדיפה אהבה גמישה, שמתנשמת, מתרחבת, מתכונצת

עם החיים,

אהבה שיודעת להכניס דרך סדק

כשהדלת סגורה, או לרבץ על המפתן בשקט

בידיעה שהדלת אכן תפתח,

אהבה שממס רבים לא יכבו

כי היא עצמה מים

מים חיים

שימני כחותם על לבך כחותם על זרועך
כי עזה כמות אהבה קשה כשואל קנאה
רשפיה רשפי אש שלהבתיה.

מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה
ונהרות לא ישטפוה אם יתן איש את כל
הון ביתו באהבה בוז יבוזו לו.

(שיר השירים ח, ו-ז)

איזון עדין / סיון הר-שפי

שִׁימְנֵי כַחוּתָם עַל לִבְךָ כַחוּתָם עַל זְרוּעֶךָ
כִּי עֲזָה כַמּוֹת אֶהְבָּה קָנָה כְּשֹׂאוֹל קִנְיָאָה
רְשָׁפִיהָ רְשָׁפִי אֲנִי שֶׁלֹּהֲבִתֶּיהָ.

מִיָּם רַבִּים לֹא יוֹכְלוּ לְכַבּוֹת אֶת הָאֶהְבָּה
וְנִהְרֹת לֹא יִשְׁטְפוּהָ אִם יִתֵּן אִישׁ אֶת כָּל
הוֹן בֵּיתוֹ בְּאֶהְבָּה בּוֹז יְבוֹזוּ לוֹ.

(שיר השירים ח, ו-ז)

אֶת הַשַּׁבָּת שְׁלָנוּ
שָׁרָק אָנִי יְכוּלָה לְהַכְנִיס
שָׁרָק אַתָּה יְכוּל לְהוֹצִיא
מִחֲזִיקִים שְׁנֵי גֵירוֹת.
אָבֵל בְּסוּפָה נְהִיִּים אֶחָד
שְׁתֵּי פְתִילוֹת בְּנֵר אֶחָד
לְהִתְחַלָּה חֲדָשָׁה.
וּבִרְאשִׁית הָיִינוּ דוּ-פְּרָצוּפִין
בְּחוּט שְׂדֵרָה הִזָּה תְּלוּי עוֹלָם.
עֲכָשׁוּ שְׁנֵי עַמּוּדֵי שְׂדֵרָה
מִחֲזִיקִים בֵּית
וּכְשֶׁאֲנִי קָצַת מִתְּכוּפֶפֶת,
וּכְשֶׁאַתָּה. אֲזוֹן עָדִין.

הצעה שניה: "יום התולין הזה הוא יום שיש בו חסד"

סיפור קצר:

רגע של חסד / נבוקה

או

המפתח / קשרים זינר

שירה מודרנית:

ירח/ אלתרמן

ביום הזה / לאה גולדברג

"פתאום נפתח חלון תא המשמר, וחיל ירוק קרא לישישה. היא
מיהרה לרדת מן השרפרף, ובהטן זקורה לפנים דשדשה אל
החלון. בתנועה שלוה הגיש לה החיל ספל מהביל, וסגר את
החלון. כתפו הירוקה סבה לאחור וצלה בעלטה.
הישישה חזרה למקומה, נושאת בזהירות את הספל בידיה.
זה היה קפה-בחלב, אם לשפוט לפי גדילי הקרום שדבקו
לשפת הספל.

והיא התחילה לשתות. מימי לא ראיתי אדם שותה מתוך עונג מרוכז,
עמוק ושלא כל כך. הדוכן, הגלויות, הרוח הקרה, הלוקוח האמריקאי
– כל אלה נשכחו מלבה, היא רק לגמה לאיטה, יונקת מוצצת
מתמכרת כל כולה לקפה שלה, ממש כשם שגם ממני נשכחה
הציפיה, ולא ראיתי אלא את מעילון הפלוסין, את העיניים שנתערפלו
ממוצם החמדה, את הידיים הקצרות בכפפות הצמר, התלחצות אל
הספל. שעה ארוכה שיתנה בלגימות איטיות, מלקלקת בתענוג את
גדילי הקרום, מחממת את כפותיה בפח החמים. וחמימות אפלטונית,
מתוקה, הציפה את נשמת. נשמת שיתנה גם היא, התחממה גם היא
– וטעמה של הישישונת החומה היה בפי כקפה-בחלב למתוק.

גמרה לשתות קפאה לרגע על מקומה. אחר כך קמה ופנתה אל
החלון, להחזיר את הספל הריק.

אך פתאום נעמדה. שפתייה נפשיקו בחיוך קטן. חיש חיש
דישדשה בחזרה אל הדוכן, שלפה שתי גלויות צבעוניות,
מיהרה שוב אל שיקת הברזל של החלון, ובאגרוף הצמר
הזעיר שלה דפקה רכות על הזגוגית. השבכה נפתחה
בתנופה, שרוול ירוק הופיע וכפתור נוצץ על חפתו, והישישה
תחבה את הספל ואת הגלויות לתוך החלון השחור וניענעה
בראשה בחופזה. החייל הביט בתמונות ושוב צלל בחשיכה,
סוגר אחריו את החלון.

אל הרגשתי כמה ענוג הוא העולם, כמה עמוק החסד הטמיר
שכל הסובב אותי, כמה מתוק הקשר ביני ובין ההווה – והבנתי
שהשימחה שחיפשתי בקצפונה לא רק בקלדרה, אלא נושמת בכל
מקום על סביבותי, בקולות הרחוב החולפים ביעף, בחצאית
המגוחכת המשוכה כלפי מעלה, בנהמה הברזלית המתוקה של
הרוח, בענני הסתיו התפוחים מגשם. סוף סוף הבנתי שהעולם איננו
מאבק, אלא שרשרת של סכנות מיקריות, משחרות לטרף, אלא שימחה
מהבהבת, ריגוש של חסד, מתנה שלא השכלנו להעריכה כערכה.

....

הסתלקתי משם, עושה דרכי ברחובות הנעטפים צללי ערב, מציל אל פני העוברים ושבים, מלקט לי
חיוכים, תנועות קטנות מופלאות – הנה מקפצות צמותיה של ילדה שזרקת כדור אל הקיר, הנה נשקפת
תוגה אלוהית מעינה החכלילית המוארכת של סוסה; הלכתי וליקטתי לי את כל אלה וטיפות הגשם
הגדולות, המלובסנות, הלכו ורקו, הלכו ונצטופפו, ונזכרתי בנועם הקריר של הסטודיו שלי, בשרירים
ובחוטמים ובקצוות השיער שכיירתי, וחשתי באצבעותי את הדיגדוג הרך של המחשבה המתחילה
ליצור. "

ירח/ נתן אלתרמן

גַּם לַמֶּרְאָה נוֹשֵׁן יֵשׁ רֶגַע שֶׁל הֶלֶדֶת.

שָׁמַיִם בְּלִי צֶפֶר

זָרִים וּמִבְצָרִים.

בְּלִילָה הַסָּהוּר מוֹל חֲלוֹנְךָ עוֹמֶדֶת

עִיר טְבוּלָה בְּבִכֵּי הַצֶּרֶךְרִים.

וּבִרְאוּתְךָ כִּי דֶרֶךְ עוֹד צוֹפָה אֶל הַלֵּךְ

וְהִירָח

עַל כִּידוֹן הַבְּרוֹשׁ

אֵתָה אוֹמֵר- אֵלִי, הָעוֹד יִשְׁנָם כָּל אֵלָה?

הָעוֹד מִתֵּר בְּלַחֵשׁ בְּשִׁלּוּמָם לְדָרֵשׁ?

מֵאֲגֻמֵּיהֶם הַמַּיִם נִבְטִים אֵלֵינוּ.

שׁוֹקֵט הָעֶץ

בְּאָדָם עֲגִילִים.

לָעֵד לֹא תַעֲקֹר מִמֶּנִּי, אֵלֵהֵינוּ,

תּוֹגַת צַעֲצוּעֶיךָ הַגְּדוֹלִים.

ביום זה / לאה גולדברג

ביום זה פורסים את הלחם
ואוספים את הפרי אל הטנא.
ביום זה חוזרים הבנים הביתה
והבנות ממתינות בפתח.
ביום זה הולכים עננים בשמים
לבשר מטר של ברכה לשדמה וגן.

ובעיר במבואי השוקים
עולים ריחות של חמאה ושמן,
מבריקים קשקשי הדגים,
שוצף, שוצף היין.
ביום זה הולכים עננים בשמים
לבשר מטר של ברכה לשדמה וגן.

איכה תמותי, נפשי, ביום הזה
שהוא יפה ומלא, שהוא גדוש ופשוט,
שהוא אור, שהוא יום
שהוא יום ככל הימים?

איכה תרדי למנוחות בטרם ישקע שאונו,
איכה תאמרי לו שלום בטרם ידם המונו,
איכה תלכי אבלה בטרם יועם ששוננו?

איכה תמותי, נפשי, ביום הזה
שהוא יפה ומלא, שהוא גדוש ופשוט,
איכה תפקדי לילך הנצחי
בטרם נשקת לכוכב ראשון?

עולם מופלא / טאביה ריבנר

אֶפְלוּ תִמְצָא אֵלֶּךָ סְבוּת לְהִתְנַגֵּד - הָעוֹלָם מְפֹלָא.

תֹּאמַר: נוֹלָדִים כְּדֵי לָמוּת-אֵיזָה זָדוֹן!

אָבֵל עַד אֵז - הָעוֹלָם מְפֹלָא.

מְפֹלָא בְּמָה שֶׁהוּא מְגַלָּה וּבְמָה שֶׁהוּא מַסְתִּיר.

מְפֹלָא בְּבִרְאוֹ יוֹם אַחֵר יוֹם וּמְפֹלָא בְּקִטְלוֹ לַיְלָה אַחֵר לַיְלָה

בְּהַפְצִיעַ הַחֲמָה אֶת הָעוֹר הַקָּרִיר, הַדֵּק שֶׁל הַשָּׁחַר

וּבְשִׁקִיעֶתָּהּ בְּכָל צַבְעֵי הַקֶּשֶׁת.

מְפֹלָא שֶׁאַתָּה מְקִיץ בַּבֹּקֶר חַי וּמְפֹלָא שֶׁגּוֹפֶךְ

הַגִּיעַ לְגִיל מְפֹלָג כָּזֶה.

מְפֹלָא שְׁשָׁנֵי הַטּוֹרֶף נִנְעָצוֹת בְּדִיוֹק בַּבֶּשֶׁר הַנִּטְרָף

וּבִרְכָּה וּקְלָלָה חוֹבְקוֹת זֶה אֶת זֶה.

.

וְהַיּוֹרָה, כָּבֶד בְּרֹאשִׁית סֶפֶטְמֶבֶר, כְּחוּמָה שֶׁל אֲוִיר - לֹא מְפֹלָא?

וְרֹאיתְךָ אֶת פֶּרֶת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ (פֶּרֶה מְפֹלָאָה, אֵין לְהַכְחִישׁ)

אֵיךְ טַפְסָה עַד קֶצֶה הַחֲצָב (כָּאֵלוּ הַדְּבִיקָה אֶת פְּסַגַּת

אֶל קַפִּיטָן בְּיוֹסֶמִיטִי אוֹ אֶת הַקִּיר הַצְּפוֹנִי שֶׁל הָאֵיגֶר

בְּאַלְפִים הַבְּרִנָּאִים) וְלֹא אֲבָדָה גַּם לֹא נִקְדָּה אַחַת מִגְּבָה?

הֲלֹא מְפֹלָא הוּא שְׁגוּשִׁי אֵשׁ וְגוּשִׁי קֶרֶחַ מִלִּפְנֵי טְרִילִיוֹן שָׁנִים

מְצִיצִים עָלֶיךָ כְּעֵינֵי שַׁחֲקָנִים דֶּרֶךְ חוֹר בְּמָסַךְ הַבְּמָה

נִצָּנוּצִים נִצָּנוּצִים?

וּמְפֹלָא, מְפֹלָא שֶׁמִּתּוֹךְ הָאֲדָמָה בּוֹקְעִים גְּבְעוּלִים יִרְקִים זְעִירִים

שֶׁסּוֹפָם הֶלֶחֶם שֶׁאַתָּה וְאֲנִי אוֹכְלִים

עַל חֵדוֹ שֶׁל סִכּוּן.

